

PILSĒTU VĒSTURISKO CENTRU KULTŪRAS MANTOJUMA AIZSARDZĪBAS, SAGLABĀŠANAS UN ATTĪSTĪBAS NOSTĀDNES

I.Strautmanis, J.Jākobsone

Atslēgas vārdi: kultūrvēsturiskais mantojums, saglabāšana, attīstība, ārvalstu pieredze, vecpilsēta

Pilsētībūvniecība ir nepārtraukts process. Plāni un koncepcijas tiek mainītas, bet būtiska ir vienota attīstības ideja un tās saskaņotība ar apkārt notiekošajiem procesiem. Kuldīgas attīstības stratēģija ir „saglabāt tās vienreizējo kultūrvēsturisko mantojumu – vecpilsētas un dabas kompleksu.”, teikts Kuldīgas pilsētas attīstības programmā [1]. Mainīgums caur noturību ir princips, kas jānostiprina pilsētu vēsturisko centru attīstībā. Nepieciešams līdzsvars starp esošās vides un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un teritorijas ekonomisko attīstību. Attīstības plānošanas mērķis ir izveidot Kuldīgas vecpilsētā harmonisku vidi, nodrošinot resursu taupīgumu un vietējo tradīciju respektēšanu, kā arī racionālu teritorijas aizmantošanu.

Lai Eiropas un Ziemeļvalstu kontekstā izanalizētu jautājumu – pilsētu vēsturisko centru saglabāšana un attīstība, kā arī lai nepieļautu kļūdas attīstības un pilsētas plānošanā, kas jau reiz ir pieļautas, pētīta šo valstu pilsētu vēsturisko centru attīstības plānošana un veiktie pasākumi tās saglabāšanā un attīstībā.

Eiropas un Ziemeļvalstu vecpilsētu attīstības pieredze

Publikācijā tiek analizēta pārņemtā pozitīvā pieredze un pieredze, kas būtu ieviešama Kuldīgas vecpilsētā.

Rauma Somijā

Gan pēc vēsturiskās izcelsmes, gan esošās situācijas līdzīga Kuldīgas vecpilsētai pilsēta ir Rauma Somijā. Tā ir iekļauta UNESCO pasaules kultūras mantojuma sarakstā. Pilsētai ir raksturīga blīva koka apbūve. Raumas vecpilsētas saglabāšanas un attīstības galvenais princips ir saglabāt autentisku vidi un apdzīvotu vēsturisko pilsētas centru. Vecpilsētas atjaunošanā īpaša uzmanība tiek pievērsta autentiskiem logu rāmjiem un stiklojumam, fasāžu apdares detaļām, kokgriezumiem, žogiem un vārtiem, ēku ventilācijai un apkurei, fasāžu krāsošanai ar dabīgām krāsām, tapetēm un zīmējumiem interjeros. [4] Atjaunojot ēkas Raumas vecpilsētā, ir panākts iespaids, ka dzīve ir apstājusies deviņpadsmitā gadsimta sākumā, Kuldīgas vecpilsētas saglabāšanas un attīstības mērķis ir pilsētu saglabāt ar 20. gs. sākuma sajūtām, jo vecpilsētā raksturīga apbūve, kas pārsvarā pārbūvēta šajā laika posmā. [5]

Raumas pašvaldības un Tammel renovācijas centra veiktās aktivitātes, kas nodrošina vecpilsētas saglabāšanu un atjaunošanu:

- Radīt pareizas restaurācijas paraugs, tas ir arī amatniecības un iedzīvotāju informēšanas centrs,
- Radīts vieta, kur iedzīvotājam ir iespēja pašam atjaunot savas ēkas nolietoto detaļas un kurā ir visi nepieciešamie instrumenti, izejvielas ēku detaļu atjaunošanai,
- Radīta un uzturēta “materiālu banka”, kurā tiek uzkrātas vēsturisko ēku daļas, lai atjaunojot vecpilsētas ēkas, būtu iespējams izmantot autentiskas un vēsturiskas detaļas,
- Izpētot ēku koloristiku, izstrādāts vecpilsētā izmantojamo krāsu katalogs, kurā ir norādījumi par izmantojamiem toņiem, krāsu sastāvu un uzklāšanas metodēm,
- Veikts liels darbs iedzīvotāju izglītošanas jomā: izdoti bukleti par vecpilsētas vērtībām un to atjaunošanu, nodrošinātas visiem pieejamas bezmaksas speciālistu konsultācijas par ēku atjaunošanu un fiziska restaurācijas darbu ierādīšana,

- Veicot vecpilsētas ēku inventarizāciju, sastādīts rīcības plāns katrai ēkai, kurā norādītas tūlītējās nepieciešamās rīcības, kas apdraud ēkas pastāvēšanu, piemēram, jumta vai notekreņu remontu. Norādīta nepieciešamā rīcība ēkas atjaunošanai tuvāko gadu laikā un nepieciešamie ēku pārbūves darbi, lai tā atbilstu vēsturiskajam (konkrēta perioda) izskatam – ilgtermiņā,
- Tiek pievērsta uzmanība detaļām, kas veido pilsētvidi, piemēram, ceļa zīmēm noteikts mazāks izmērs, bruģējumam - dabīgais akmens, reklāmām – vecpilsētas stilistika, skatīt 1. un 2. attēlā,

1.un 2. att. Raumas vecpilsētas Somijā pilsētvides piemērs
Fig. 1, Fig. 2. Example of urban area in old-town of Rauma in Finland

- Tiek analizētas pieļautās kļūdas, kā piemēram, vēsturisko laukakmeņu pamatu apdare ar cementa javu, skatīt 3. attēlā. Jāpievērš uzmanība ēkas apdares detaļām, kas veido kopējā apbūves ansambļa vērtību – autentiskām detaļām,

3. att. Ēkas pamatu vēsturiskais mūrējums un ēkas īpašnieka pamatu stiprinājuma risinājums ar cementa javu, kas nav pieļaujams vēsturiskām ēkām
Fig. 3. Historical masonry of basement and basement fastening with cement mortar

done by the owner of building, what is prohibited for historical constructions

- Ēku atjaunošanai un pat jaunbūvēm tiek pielietotas autentiskas vēsturisko ēku detaļas, kas nodrošina kopējā apbūves ansambļa vērtību, piemēram 4. attēlā.

4. att. Ēkas piebūves būvniecība, kurā tiek iebūvētas jaunas durvis, bet pielietoti vēsturiskie metāla kalumi

Fig. 4. Construction of building extension, where new doors are built in with historical metal coinage

Drobaka Norvēģijā

Kuldīgas vecpilsētā un Drobakas vecpilsētā ir līdzīgas vēsturisko ēku būvtradīcijas, skatīt 5. attēlā. Kuldīgas pilsētas Dome ir uzsākusi sadarbību ar Drobakas restaurācijas centru. Plānotas aktivitātes, kas orientētas uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un restaurācijas centra izveidošanu Kuldīgā, kā arī izveidot kopīgu darbības plānu – „ābeci” vēsturisko ēku atjaunošanai, ko varētu izmantot gan Drobakā, gan Kuldīgā, plānota amatnieku leksikas grāmatas izveidošana un savstarpēja apmācība, kopīga novērtēšanas sertifikāta izveidošana.

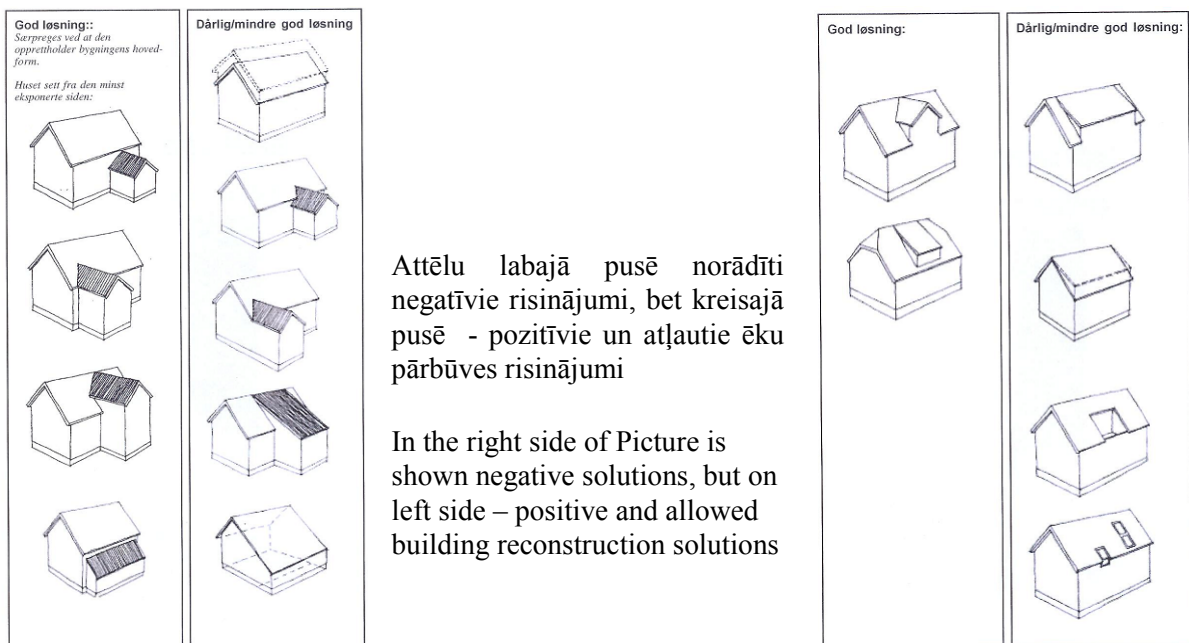

5. att. Kuldīgai Latvijā un Drobakai Norvēģijā ir līdzīgas vēsturisko koka ēku būvtradīcijas
Fig. 5. Kuldīga (Latvia) and Drobaka (Norway) has similar tradition in construction of historical wooden buildings

Drobakas pašvaldībā veiktas iestrādes kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā jau daudzu gadu garumā. Pašvaldība uzskata, ka svarīgs vecpilsētas attīstības nosacījums ir dzīvās vides saglabāšana, tāpēc noteikumi pieļauj ēku iekšpusi pārveidot, bet ēkas ārpusē jāsaglabā. Šādi nosacījumi nodrošina, ka arī vēsturiskajās ēkās iedzīvotāji tomēr var dzīvot mūsdienīgi aprīkotās telpās. Tomēr, ēku īpašnieki tiek aicināti respektēt vēsturisko plānojumu un detaļas ēkas iekšpusē.

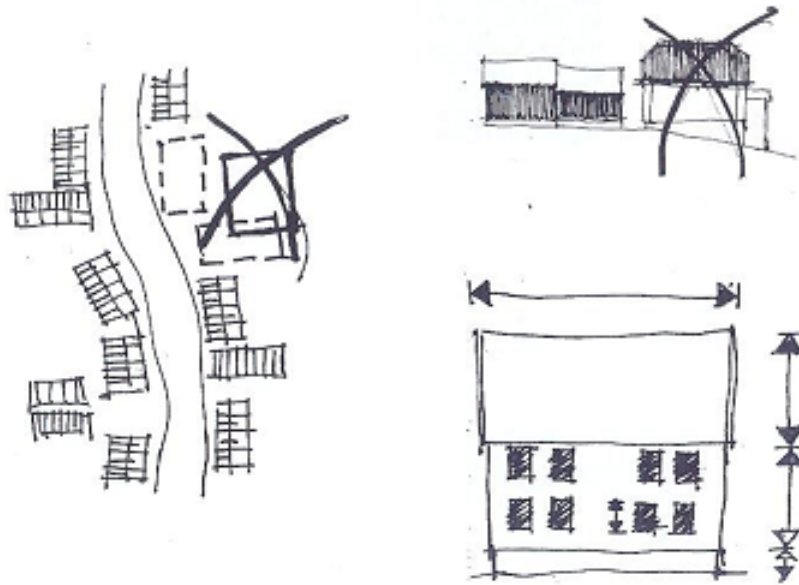
Drobakā izstrādāta vēsturisko ēku apsekošanas kārtība, kas atšķiras no Raumā veiktās ēku inventarizēšanas, jo ir izstrādāti un apstiprināti noteikumi ēku apsekošanai un veidlapas, kas ietver nepieciešamās ziņas. Katrai ēkai ir uzskaites karte, kur norādīts, kas atbilst vai neatbilst vecpilsētas noteikumiem un būtu pārbūvējams. Identiski kā Raumas ēku inventarizācijas anketās Nepieciešamo darbu kārtība aprakstīta prioritārā secībā un ēku apsekošanu veic sertificēti speciālisti. Atšķirīgs ir fakts, ka ēku apsekošanu apmaksā ēkas īpašnieks.

Drobakas pilsētas atbildīgie dienesti ir izstrādājuši grāmatu, kurā apkopoti vecpilsētas apbūves noteikumi, bet, lai tos padarītu iedzīvotājiem un īpašniekiem saprotamus – tie vizualizēti. 6., 7. un 8. attēlā norādīti pareizi ēku pārbūves varianti un varianti, kas nav pieļaujami, lai nesabojātu vēsturisko vidi. Šis pielikums ir saistošs kopā ar noteikumiem, kuros ir atrunāta ēkas pārbūves kārtība un dienesti, kuros šis risinājums ir jāsaskaņo.

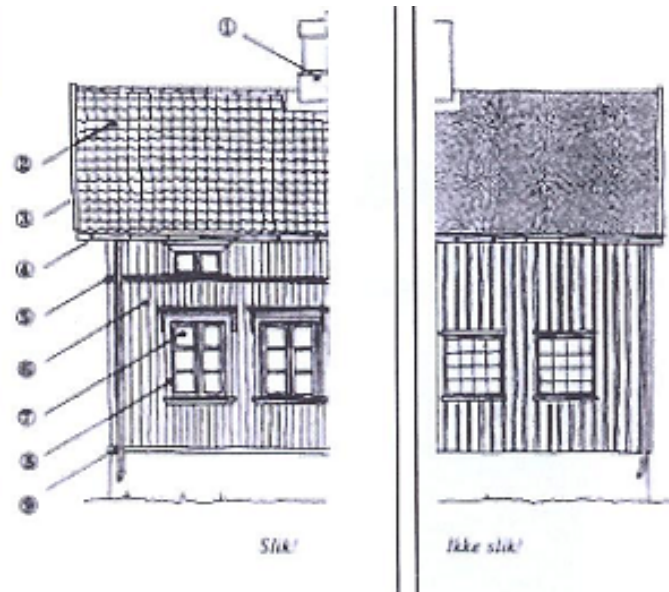

6.att. Ēku pārbūvju pozitīvie/atļautie un negatīvie/neatļautie piemēri [6]

Fig. 6. Building reconstructions positive/allowed and negative/prohibited examples [6]

7. att. Piemērs, kas vizuāli attēlo to, ka vecpilsētā nav pieļaujams vairāku ēku vietā uzcelt vienu ēku, neievērojot iedibināto un vēsturisko būvlaidi un apbūves fronti [6.]
Fig. 7. Example what shows that it is no allowed in old-towns to build one building instead of many by omitting grounded building structure and building front [6]

8. att. Kreisajā pusē norādīta vēsturiskas ēkas detalizācija un tās apraksts, bet attēla labajā pusē piemērs apbūvei, kas nav pieļaujama vecpilsētā, jo nav ievēroti vēsturisko ēku apdares principi (fasādes, jumta, logu risinājums utt.) [6.]
Fig. 8. On left side shown detailed elaboration of historical building and its description; on right side – example of construction what is not allowed in oldtowns because of omitted principles of historical building decorations (facade, roof, window solutions)[6]

Dānija ir viena no valstīm, kur kultūras un dabas mantojums ir vienas atbildīgās institūcijas — Vides un enerģijas ministrijas Dānijas Mežu un dabas aģentūras - pārziņā. Kultūrvidē tiek pētīta, aizsargāta un attīstīta kā trešā vides dimensija līdztekus fizikālajai videi un dabai. Kultūrvidē tiek definēta kā „ģeogrāfiski norobežots areāls, kas atspoguļo sabiedriskās attīstības nozīmīgas īpašības, un tā izdalīšanas mērķis ir aizsargāt kultūras mantojuma plašu reprezentativitāti” [7]. Pētījumi un attīstības plāni var aptvert gan plašākus kultūrainavu apgabalus, gan kādu atsevišķu objektu un tā apkārtni.

Viens no galvenajiem instrumentiem aizsardzības nodrošināšanai ir telpiskā plānošana. Kultūras mantojuma aizsardzības jautājumi tiek risināti reģionālajos plānos, kas tiek atjaunoti ik pēc četriem gadiem. Darbs balstās uz principu, ka vides aizsardzībā tiek ņemti vērā vietējie apstākļi un līdzdarbojas vietējie iedzīvotāji [8].

Interesants piemērs ir kritēriju prioritāšu noteikšanai, t. i., kā novērtēt, kura no apskatāmajām teritorijas kultūrainavām ir vērtīgāka. Piemēram, kad pilsētas vadībai ir iespēja piešķirt līdzekļus vietējo kultūrvides vērtību saglabāšanai, tas nav viegls uzdevums — izšķirties, vai nozīmīgāka Kuldīgas vecpilsētā ir, piemēram, kādreizējās ordeņa pils atrašanās vieta, vai Kuldīgas 9. gs. Pilskalns.

Kritēriji kultūrainavu prioritāšu noteikšanai.

Prioritātes tiek noteiktas, balstoties uz zinātniskiem kritērijiem, tiek meklētas visraksturīgākās vai retākās iezīmes pētāmajā reģionā. Novērtējums, kura konkrētā kultūrainava ir atzīstama par vērtīgāku, tiek balstīts uz kritērijiem: unikalitāte, vietējā nozīme, raksturīgums, savdabīgums, aizsardzības pakāpe, funkcionālais statuss, autentiskums, vēsturiskums, identitāte, iespaidīgums, izziņa jeb stāsts, dažādība, homogenitāte, saskaņotība ar dabas vidi.

Kristiansfeldā pētījums, kurā izmantota CHIP (*Cultural Heritage in Planning* - Kultūras mantojums plānošanā) metode un kultūrainavas vērtētas saskaņā ar iepriekšminētajiem kritērijiem, tika veikts 1991. gadā. Lai izdalītu kultūrainavu prioritāti, izmantota trīspakāpju vērtības skala: augsta vērtība (kartē tumši sarkana), vidēja vērtība (kartē rozā) un zema vērtība (kartē sarkana) prioritāte, skatīt 9. attēlā. Kritērijus nevajag lietot mehāniski, t. i., ja kultūrvidē atbilst daudziem kritērijiem, nevajadzētu tai automātiski dot augstu prioritāti, bet ja nedaudziem — zemu. Katra individuāla kultūrvidē ir vērtējama, salīdzinot to ar citām un nosakot prioritātes. Papildus katras atsevišķas kultūrainavas nozīmība ir jāvērtē saistībā ar līdzīgām kultūrainavām ārpus reģiona un valsts. [8]

9.att. Kristiansfeldas pilsētas centrālā daļa – vēsturiskais morāviešu centrs. Pētījuma rezultāti

tika apkopoti un izdoti brošūrā un brošūras izdalītas vecpilsētas iedzīvotājiem [9]

Fig. 9. Central part of town Kristiansfeld – historical Moravian centre. Results of research were summarized and published in a brochure and disseminated for inhabitants of old-town [9]

Pētījums tika veikts, lai analizētu pilsētas kultūrvēsturisko mantojumu, noteiktu vērtīgākās ēkas un kultūrainavas un iekļautu to aizsardzības risinājumus pilsētas plānojumā.

Zamošče Polijā

Zamošče pašvaldības arhitektūras nodaļa sadarbībā ar Polijas UNESCO komiteju katru gadu rīko „UNESCO vasaras skolas jaunajiem profesionāļiem” – speciālistiem, kuriem ir augstākā izglītība jomās, kas ir saistītas ar kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību - arhitektiem, plānotājiem, restauratoriem, mākslas zinātniekiem, ainavu arhitektiem, gleznotājiem, kultūras un menedžmenta speciālistiem, ekonomistam un sociologiem. Speciālisti tiek iepazīstināti ar pilsētas pilsētbūvniecisko vēsturi un esošo pilsētvides situāciju. Speciālistu padziļinātu apmācību veica eksperti no Polijas un Anglijas. Apmācību noslēgumā pilsētas pašvaldība piedāvā teritoriju vai kvartālu, kura attīstībai ir piesaistīts finansējums – privāts attīstītājs vai pašvaldība, Eiropas savienības finansējums. Speciālistiem jāveic šī kvartāla analīze (katram atbilstošā jomā), analīzes jāapvieno pētījumā un jāizstrādā vairāki attīstības scenāriji un arhitektoniskie, pilsētbūvnieciskie attīstības varianti. Šādu apmācību rezultātā pilsēta iegūst vairākus konkrētās teritorijas attīstības scenārijus un plānus.

Tallina Igaunijā

Tallinas vecpilsētu ir postījuši kari, tādēļ arī tās [vilnas audeklā ir vairāki caurumi], kurus jau sāka lāpīt 20. Gs. trīsdesmitajos gados. Vecpilsētas noteikumi pieļāva jaunu ēku (neņemot vērā vēsturisko ēku apjomu un izskatu) būvniecību vietās, kur tās tika sagrautas. To uzskatīja par vecpilsētas struktūras restaurāciju. Pilsētas apbūves noteikumos galvenais kritērijs jaunu ēku būvniecībai vecpilsētā ir to piemērotība, modernums, izmēri, saderība ar vēsturisko apbūves struktūru un tradicionālo būvniecības materiālu izmantošana. Piemēram, Viru ielā, sekojot tā laika modei, tika uzcelts grandiozais kinoteātris “Bi-Ba-Bo”. Lai netraucēti to varētu izdarīt, tika nojaukta Viduslaiku ēka, skatīt 10 attēlā. [10]

10. att. Viduslaiku ēka vecpilsētas apbūvē un tās vietā uzceltais kinoteātris “Bi-Ba-Bo” [10]

Fig. 10. medieval building in old-town construction and cinema “Bi-Ba-Bo” built instead of that [10]

Vīru De La Gardie universālveikals (skatīt 11. attēlā) uzcelts šā gadsimta sākumā. Šis ir piemērs, kā projektēt jaunu ēku vecpilsētā, kas atbilst gandrīz visiem kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas kritērijiem un pilsētas apbūves noteikumiem, tomēr disharmonē ar vēsturisko vidi. Šajā vietā agrāk atradās trīs zemes gabali. Jaunās ēkas fasāde sastāv no trim daļām – viena koka, otra stikla un trešā –kaļķakmens. Izvēlētie materiāli ir vecpilsētai tradicionāli. Šai ēkai ir izdevies saglabāt mērogu, jo tās dzega atrodas tai pat līmenī, kā blakus ēkai. Bet izskatās, ka neviena institūcija nav pateikusi, cik stikla vai koka fasādē vajadzētu izmantot.

11. att. Viru De La Gardie universālveikals – diskutabls mūsdienu arhitektūras piemērs vēsturiskā vidē [10]

Fig. 11. Department store Viru De La Gardie – controversial modern example of architecture in historical environment [10]

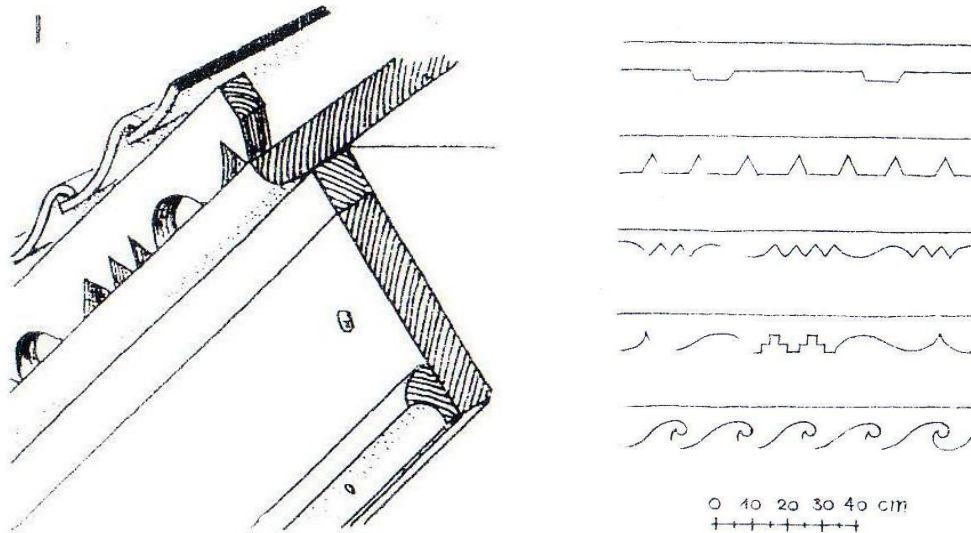
Šajā piemērā uzskatāmi redzams mūsdienu arhitektūras piemērs vēsturiskā vidē. Ja noteikumos nav atrunātas konkrētas proporcijas pielietojamiem materiāliem fasādes apdarē u.c. lietām arhitekta ar atšķirīgu izpratni par vēsturiskās vides saglabāšanu, iespējas radoši izpausties ir pietiekamas.

Secinājumi - Kuldīgas pilsētā pārņemtā un pārņemamā lietderīgā pieredze

- Kuldīgā uzsākts realizēt muzeja ēkas restaurāciju - Kuldīgas vecpilsētā tiks veidots restaurācijas paraugobjekts. Pagalma ēkā paredzēts izvietot koka būvdetaļu amatniecības un restaurācijas centru, kā arī iedzīvotāju izglītošanas centru,
- Šī gada laikā tiks ierīkota restaurācijas darbnīca, kurā patstāvīgi strādās sertificēts restaurators un iedzīvotājiem būs iespēja restaurēt vēsturiskās ēkas detaļas un saņemt konsultācijas restaurācijas jomā,
- Kuldīgas pilsētas Dome iekārtojusi telpu, kurā uzglabāt vēsturisko ēku daļas, piemēram, logus, slēģus utml. Kuldīgas Dome ir piesaistījusi speciālistu – restauratoru/konsultantu, kurš izstrādās pieejamo vērtību aprakstus un izskatīs iespēju tās izmantot atjaunojamās ēkās,
- Nepieciešams izstrādāt Kuldīgas vecpilsētā izmantojamo krāsu katalogu (toņi, krāsu sastāvi un uzklāšanas metodes). Kuldīgas pilsētas Dome vienojusies ar SIA „Arhitektoniskās izpētes grupu”, kas visām vecpilsētas ēkām veiks krāsu zondāžu un kopā ar pilsētas domi veiks kopējas vecpilsētas koloristikas koncepcijas izstrādi,
- Nepieciešams veicināt iedzīvotāju informētību par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas nepieciešamību un iespējām. Kuldīgā izstrādāti vairāki bukleti, lai rosinātu iedzīvotājus izprast Kuldīgas vecpilsētas vērtības, piemēram, buklets par Kuldīgas logiem vai tiltiņiem un jumtiem. Kuldīgas pilsētas domē strādā restaurators/konsultants, kurš var ierādīt restaurācijas darbus, lai ēku īpašnieki tos varētu veikt paši. Lai veicināti iedzīvotāju iesaistīšanos mantojuma atjaunošanā Kuldīgas pilsētas dome organizē starptautiskās mantojuma laboratorijas, kuru ietvaros speciālisti stāsta un praktiski demonstrē iedzīvotājiem kā, piemēram, pareizi apmest ēkas fasādi ar kaļķu javu un to nokrāsot ar kaļķu krāsu, kā sajaukt šo krāsu un kādas izejvielas nepieciešamas. Šādas mantojuma laboratorijas bijušas par fasāžu atjaunošanu, būvgaldniecības elementu atjaunošanu un regulāru uzturēšanu un par māla kārniņu un skārda jumta segumiem.
- Kuldīgā uzsākta ēku inventarizācija. SIA „Arhitektoniskās izpētes grupas” veicamajā vecpilsētas inventarizācijā viens no uzdevumiem ir katras ēkas neatliekamo remontu darbu uzskaitē un restaurācijas darbu programma ilgtermiņā, lai ēkai tiktu demontēts destruktīvais uzslāņojums. Pētījums ietver ēkas pārbūvju un uzslāņojumu analīzi, paredzot saglabāt uzslāņojumus, kuri nav destruktīvi.
- Analizējot trīs pilsētu – Raumas, Drobakas un Kristiansfeldas ēku inventarizācijas metodes un anketas, Kuldīgas pilsētas domes speciālisti nolēma pielietot CHIP metodi. Ar šīs metodes palīdzību tiek veikts pētījums „Kuldīgas vēsturiskās apbūves inventarizācija”. Analizējot kultūrvēsturiskā mantojuma novērtējuma kritērijus, kā piemēram, arhitektoniskā vērtība, tika secināts, ka, lai vispusīgi un pamatoti tiktu izpētīta Kuldīgas vecpilsēta, nepieciešams šos kritērijus pielāgot konkrētai videi. Piemēram, nav pamatoti Kuldīgas vecpilsētā, kurā divstāvu galerijtipa šķūņi ir viena no pilsētas kultūrvēsturiskajām vērtībām, tos vērtēt ar zemāko punktu skaitu 5, kas nozīmē saimniecības ēkas un celtnes bez arhitektoniskās vērtības. Analizējot kritērijus Kuldīgas vecpilsētas pētīšanai, tie tika mainīti, pārstrādāti un pielāgoti attiecīgās vides specifikai. Šo pētījumu veic speciālisti, bet apmaksā Valsts Kultūras

pieminekļu inspekcija, kura Latvijas Republikā realizē kontroli kultūras pieminekļu aizsardzībā un izmantošanā.

- Kuldīgas pilsētas apbūves noteikumus nepieciešams papildināt ar apbūves noteikumu vizualizāciju, lai iedzīvotāji un ēku īpašnieki labāk saprastu noteikumu prasības. Šis pielikums būtu noteikumu sastāvdaļa, jo noteikumos ir atrunāta kārtība kāda jāievēro pārbūvējot ēku. Nepieciešams veikt tradicionālo ēku un to detaļu un fotofiksāciju un tās iekļaut noteikumu vizualizācijas daļā, piem. norādot cilvēkam, ka atjaunojot ēkas jāpielieto robdēlis, pievienot tā raksturīgos risinājumus, skatīt attēlā Nr 12.

12. att. Robdēļa novietojums un izplatītākie robdēļu paraugi Kuldīgā [11]

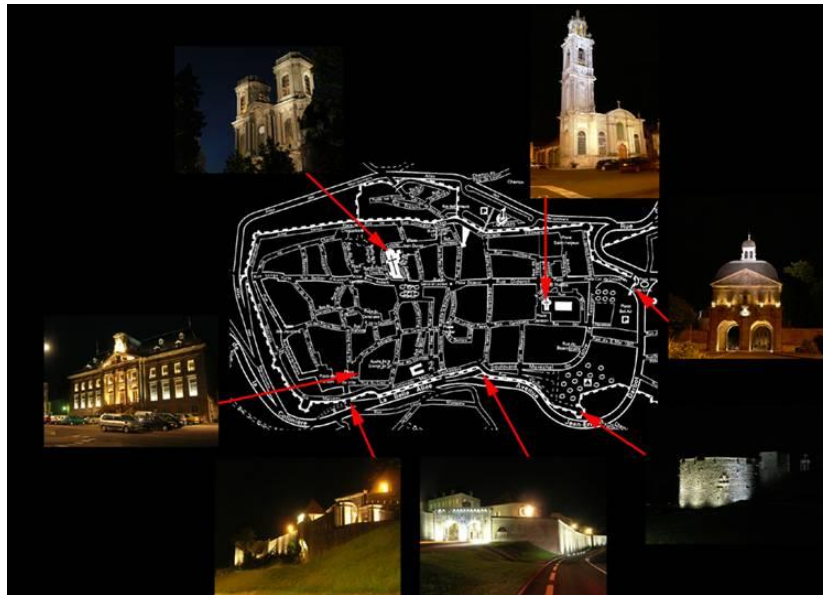
Fig. 12. Notched board position and most common examples of notched board in Kuldiga [11]

- Attīstot teritorijas un objektus, lietderīgi piesaistīt dažādu jomu speciālistus, iespējams studentus, kas teritorijas attīstītajam un pašvaldībai sniedz dažādus variantus.

Eiropas piemēri Kuldīgas vecpilsētas attīstībai

- Pilsētas popularizēšanas, tēla veidošanas un mārketinga stratēģijas izstrāde Trenčinas pilsētā Slovākijā. Galvenie stratēģijas mērķi un uzdevumi ir: pilsētas vides un objektu unikalitātes „pārdošana” tūristiem, pilsētas logo izstrāde, mūsdienīga interneta mājas lapa ar tulkojumiem vismaz 3 valodās, digitāli tūrisma informācijas centri, starptautiskas pieredzes gūšana un pilsētas popularizēšana organizācijās, kas saistītas ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, izmantojot pieejamos Eiropas Savienības līdzekļus kultūras mantojuma saglabāšanai [12];
- Pilsētas popularizēšanas klips, kurš demonstrē pilsētā esošās vēsturiskās vides daudzveidību ‘s-Hertogengosch pilsētā Nīderlandē. Klipa skatītāji tiek aicināti apmeklēt vai pat pārceļties uz dzīvi pilsētā „...kura var piepildīt Jūsu sapņus” [13]. Pilsētas devīze, kura tiek demonstrēta šajā klipā – pilsēta, kurā var sajūst kopības sajūtu dažādās jomās – biznesā, ikdienas dzīvē un atpūtā;
- Vīzija - tirdzniecības un darījumu centru attīstība vecpilsētā Česteras pilsētā Anglijā. Pilsētā netiek atļauta lielu tirdzniecības centru būvniecība vai darbība, ne vecpilsētā, ne ārpus tās. Mērķis - veicināt mazo veikalu un biroju attīstību, kas atbilst vecpilsētas mērogam un piesaista darbaspēku, apmeklētājus un tūristus vecpilsētai [13];

- Viļņas vecpilsētas revitalizācijas programma Viļņas vecpilsētā Lietuvā. Programma sastāv no vairākām daļām, bet pozitīvais piemērs Kuldīgas vecpilsētas attīstīšanai - Viļņas vecpilsētas atjaunošanas fonda dibināšana un fonda darbības koordinācija vecpilsētas atjaunošanai, kura finanšu resursi sastāv no valsts, pašvaldības un privātā finansējuma [13];
- Vecpilsētas un vēsturisku objektu apgaismojuma izveidošana Langres vecpilsētā Francijā. Projekts ir daļa no tūrisma attīstības stratēģijas, skatīt 13. attēlā. Veikts pētījums par tūristu apmeklētākajiem objektiem vecpilsētā un izstrādāts apgaismojuma projekts atsevišķiem, nozīmīgākajiem objektiem, ar kura palīdzību tika izveidots jauns tūrisma maršruts – nakts ceļojums vecpilsētā, kas piesaistījis lielu tūristu un interesentu skaitu;

13. att. Tūrisma maršruta shēma Langres pilsētā Francijā [12]
Fig. 13. Scheme of tourist route in Langre (France) [12]

Pozitīvā pieredze un nostādnes nav tiešā veidā piemērojamas Kuldīgas vecpilsētas attīstībai, bet iespējama to efektīva ieviešana Kuldīgas vecpilsētas saglabāšanas un attīstīšanas mērķiem.

CULTURAL HERITAGE PROTECTION, PRESERVATION AND DEVELOPMENT IN HISTORICAL CENTRES OF MODERN TOWNS

I.Strautmanis, J.Jākobsone

Key words: cultural heritage, preservation, development, foreign experience, old-town

City building is a continuous process. Plans and conceptions are changed, but it is essential importance that there is a common development idea and it is aligned with the processes run around. The development strategy of town Kuldīga is "...to preserve its unique cultural heritage – old-town and natural complex", what is also mentioned in Kuldīga town development program. [1]. Variability through stability is a principle that has to be strengthened in development of historical centre of towns. It is necessary to have balance between existent environmental and historical heritage development and economical development of territory. The aim of development planning is to model harmonic space in Kuldīga old-town by providing possibility to save resources and to show respect to local traditions, as well as rational utilization of territory.

To analyze the subject in context of Europe and Nordic countries – preservation and development of town's historical centres, as well to exclude mistakes in planning of development and towns, what has been done already, the planning of town's historical centres in these countries and performed activities to preserve and develop is explored.

Development experience in old-towns of Europe and Nordic countries

In the article there is analyzed adopted positive experience and experience what could be implemented in old-town of Kuldiga.

Rauma, Finland

As from the point of historical origin, as from existent situation Rauma in Finland is similar to old-town of Kuldiga. It is included in UNESCO World Cultural heritage Site. It is town with compact wooden constructions. The main principle of Rauma old-town is to preserve and develop authentic space and urban historical town centre. To renovate the old-town the specific attention is paid for authentic window frames and glazing, facade decoration details, wood engraving, fences and gates, building aeration and heating, painting of facades with natural paints, interior wallpapers and drawings. [5] By renovating buildings in Rauma old-town impression is achieved as the life in the town has stopped in the beginning of 19th century. The preservation and development aim of Kuldiga town is to preserve town with a feeling from beginning of 20th century because of the constructions, what has been changed for that period of time. [4]

Activities made by municipality of Rauma and Tammel renovation centre provide preservation and renovation of old-town:

- To create good practice of restoration, as it is a craft and inhabitants information centre;
- To provide the place where inhabitants may himself renovate old parts of the building and where all instruments and materials may be found to do so;
- To create and maintain “bank of materials” where parts of historical buildings are gathered to renovate old-town buildings with authentic and historical details;
- By exploring coloristics of buildings, it is worked out color catalogue what has to be used for old-town, what gives explanation about tones, color composition and methods of applying it;
- To inform inhabitants: has been disseminated brochures about old-town values and its renovation, free of charge consultations of specialists for everyone about renovation of buildings and showing in practice the physical restoration works;
- By doing inventory of old-town buildings, the action plan is made for each building, where is shown immediately necessary actions to be done to prevent existence of building, for example, repair of roof and waterspout; shown necessary action for building renovation in the near future and necessary reconstruction work to meet historical (for particular period of time) outlook – for long term;
- Attention is paid to details what forms urban area, like smaller size for traffic signs, natural stone for pavement, old-town style for advertisement (see Fig. 1 and 2);
- Analysed mistakes, like historical rock basement decoration with cement mortar (see Fig. 3) Attention has to be paid for building decoration details, what comprises common value of construction complex with authentic details;
- For renovation of buildings and even newly erected building has been used authentic historical building details, what supports common value of construction complex (see Fig. 4).

Drobaka, Norway

Old-town of Kuldiga and old-town of Drobaka are similar with historical building construction traditions (see Fig. 5). Kuldiga Municipality has started cooperation with Drobaka restoration centre.

There are planned activities, what are oriented to cultural heritage conservation and creation of restoration centre in Kuldiga, as well to work out common action plan – “ABS book” for renovation of historical buildings, what could be used as for Drobaka, as for Kuldiga; planned publishing of craftsman lexicon book and common educational activities, to create common assessment certificate.

Municipality of Drobaka has started work on preservation of cultural heritage long time ago. Municipality considers that important old-town development condition is preservation of living space, therefore regulations allow changing inside of buildings, but outside has to be preserved. Such conditions ensure inhabitants of such buildings to live in advanced environment. However owners are asked to respect historical planning and details inside the building.

The building inspection order is worked out in Drobaka, what differs from the inventory done in Rauma because of regulations for building inspection and forms including all necessary information what are worked out for this reason. Each building has tally sheet what shows the real situation according to what changes has to be implemented or not. Identical to Rauma building inventory sheet, order of necessary jobs are described by priorities and inspection of building is done by certified specialists. Only difference is the fact that inspection is paid by the owner of building.

Responsible services of Drobaka town has worked out a book, where aggregated old-town construction regulations, but to make them more understandable for citizens and owners – they are visualized. In Fig. 6, 7 and 8 shown versions of right reconstructions of buildings and versions what are prohibited to preserve historical space. This annex is mandatory with regulations where the building reconstruction order and services to what should be made harmonization is appointed.

Kristiansfeld, Denmark. Survey and protection of cultural landscape in Denmark.

Denmark is one of the countries where institution in charge for cultural and natural heritage is Danish Forest and Nature agency under Ministry of Environment and Energy. Cultural environment is defined as “geographically restricted area what reflects important features of society development and its aim of excretion is to protect cultural heritage wide representation” [7]. Surveys and development plans may include as well wider cultural landscape areas, as particular object and its surrounding.

Spatial planning is one of the major instruments to provide protection. Cultural heritage protection matters are solved in regional plans, what are renewed every four years. The work is based on principle, that to protect environment local situation has to be taken in consideration and local citizens are involved [8].

As an interesting example are criterions to set priorities, i.e. how to assess most important territories with cultural landscape to inspect. For example, when Municipality has a possibility to award finances for local cultural environment value preservation, that is not easy task – to decide is it area of former order palace or hilfort from 9th century in old-town of Kuldiga.

Criterions of setting cultural landscape priorities

Priorities are set according to scientific criterions, most representative or most rare features are searched for in exploration region. Assessment, of specific cultural landscape is approved or not, is based on criterions: uniqueness, local meaning, characteristics, peculiarity, level of protection, status of functionality, authentic and historic identity, spectacularity, note or story, diversity, homogeneity, harmonization with natural environment.

The research in Kristiansfeld, where the method of CHIP (Cultural Heritage in Planning) was used and cultural landscape was assessed according to above mentioned criterions, was made in 1991. To highlight cultural landscape priority, three-stage value scale is used: high value (dark red in the map), medium value (pink in the map) and low value (red in the map) priority (see Fig. 9). Criterions should not be used mechanically, i.e. if cultural environment confirms many criterions, it shouldn't be assessed automatically with a high priority, but if some – low priority. Each individual cultural environment has to be assessed comparing it to others and setting priorities. Collateral each specific meaning of cultural landscape has to be assessed according to similar cultural landscapes outside of region or country. [8]

Research was made to analyse town's cultural heritage, to define most valuable buildings and cultural landscapes and to include solutions for protection in city planning.

Zamosc, Poland

Department of architecture in municipality of Zamosc in cooperation with UNESCO council in Poland each year organizes “UNESCO International Summer School on the Preservation of Cultural Heritage” for young specialists, who has higher education in fields, what are related to cultural heritage preservation and development – architects, city planners, renovators, scientists in arts, landscape architects, painters, specialists of culture and management, economists and sociologists. Specialists are introduced with a history of urban constructions and existent city environment situation. The education of specialists was done by experts from Poland and England. At the end of Summer School municipality offered territory or a quarter, where the funds are aroused from private companies, municipalities or EU funds. Specialists has to analyse the are (for each field different), analyses has to be integrated in a research and couple of development scenarios and architectonic, city construction development versions had to be worked out. From such event town gains couple of specific scenarios and plans for development of territory.

Tallin, Estonia

Many wars has demolished old-town of Tallin, therefore in its “woolen fabric are a number of holes”, what has been started to patch in the thirties of 20th century. Old-town regulations allowed building of new constructions (omitting historical features of buildings) in places where the old buildings were destroyed. It was considered as restoration of old-town structure. In regulations of city construction main criterion is appropriate, modern, sized and compatibility of new buildings to historical construction structure and to use traditional construction materials. For example, Viru street, according to the style of that time, there was built a huge cinema “Bi-Ba-Bo”. To build it, the building from medieval times was destroyed (see Fig. 10). [10]

Department store Viru De La Gardie (see Fig.11) is built at the beginning of this century. This is an example how to design new building in old-town what correspond to almost all cultural heritage preservation criterions and city construction regulations, however disharmonize with historical environment. In this area were three parcels of land. The façade of new building consists of three parts – one is wooden, second is glass and the third is limestone. Chosen materials are traditional for old-town. This building has maintained its scale, because of its ledge what is still at the same level as the building next to it. But no one has defined the proportion of glass and wood used for the building.

In this example it is demonstrated modern architecture example in historical environment. If there are no defined specific proportions of materials for facade decoration and other matters, for architects with different understanding about historical environment preservation, there are many opportunities to be creative.

Conclusions – experience obtained by town of Kuldiga and suitable experience to be obtained

- The restoration of Kuldiga museum building has been started – in old-town of Kuldiga sample unit for restoration will be made. In a back yard there will be wooden detail craft and restoration centre situated, as well as educational centre for inhabitants;
- During this year workroom for restorations, where permanently will work certified renovators and inhabitants will have the possibility to restore historical details of the building and receive consultations in field of restoration;
- Municipality of Kuldiga has developed room, where to store parts of historical building, for example, windows, shutters etc. Municipality of Kuldiga has involved specialists – renovator/consultant, who will work out description of values and revise possibility to use them for renovated buildings;

- It is necessary to work out color catalogue for old-town of Kuldīga (tones, color compositions and painting methods). Kuldīga municipality has agreement with “Arhitektoniskas izpetes grupa” Ltd. what will do color probes to all buildings of old-town and together with municipality will work out common old-town coloristic conception;
- It is necessary to promote inhabitants knowledge about necessity to preserve cultural heritage and opportunities to do it. There are number of brochures in Kuldīga to promote inhabitants understanding about old-town values in Kuldīga, for example, brochure about windows or about roofs and bridges. The renovator/consultant is working at municipality of Kuldīga who can show how the restoration works can be done, so owners could do it themselves. To promote inhabitants participation to preserve heritage, municipality of Kuldīga is organizing international heritage labs, where specialists explain and demonstrate to inhabitants the way of making paints and what ingredients are needed. Such labs also have been organized about renovating facades, renovations of carpenter’s constructions and its regular maintenance and about roof covering with clay tiles and tinplates.
- The inventory has been started in Kuldīga. “Arhitektoniskas izpetes grupa” Ltd. One of the tasks is to itemize necessary works to be done immediately and to work out restoration work program in long-term for each building, to dismount destructive layers. The research includes analyses of building reconstruction and layers with a projection to keep layers what are not destructive.
- By analyzing three towns – Rauma, Drobaka and Kristiansfeld methods and surveys of building inventory, specialists of Kuldīga municipality has decided to use CHIP method. With this method is run research “Inventory of Kuldīga historical constructions”. By analyzing criterions of cultural heritage assessment, like value of architecture, was concluded that to explore in depth old-town of Kuldīga, it is necessary these criterions adjust to specific environment. For example, there is no reason in the old-town of Kuldīga assess two store gallery type sheds what are one of the towns cultural and historical value, with the lowest point 5, what means – household building and building without architectural value. By analyzing criterions to explore old-town of Kuldīga, they have been changed, revised and adjusted to the specific environment. It is done by specialists, who are paid by State Inspection of Cultural Monuments, what is monitoring preservation and utilization of cultural monuments in Latvia.
- It is necessary to add visualization to town construction regulations so inhabitants and owners of buildings would have better understanding about requirements of regulations. This annex would be a part of regulations, as there is defined the order to be considered in reconstructions of buildings. It is essential for traditional buildings and its parts to have photo fixation of them and include it to the visual part of regulations, for example, to set what materials has to be used for renovations (like notched board) to add characteristic solutions (see Fig. 12).
- By developing territories and objects, it is useful to involve specialists from different fields, probably students, who may provide with different versions for developers and municipality.

Extra achieved cognitions about useful experience what could be adopted for development of Kuldīga old-town

- Popularization of town, designing of image and development of marketing strategy in Trenčín (Slovakia). Major strategic goals and subjects are: “to sell” uniqueness of town environment and objects to tourists, work out of town logo, modern website in 3 foreign languages at least, digital tourism information centres, obtaining of international experience and popularization of town in organizations what are related to cultural heritage preservation, by using European Union finances for cultural heritage preservation [12];
- Town popularization video-clip, what demonstrates existent variety of historical environment in the city of `s-Hertogenbosch (the Netherlands). The audience is invited to attend or to

move in for living to the city "...what can fulfill Your dreams" [13] Motto of the city is demonstrated in the clip – city, where You feel relationship in different fields – business, daily life and relaxation;

- Vision – trade and business centre development in old-town of Chester (England). Big trade centres constructions are not allowed in the town: not in the old-town, as not outside it. The aim is to promote development of small shops and offices, what confirms of size of the old-town and what attracts labor, visitors and tourists to the old-town [13];
- Revitalization program of old-town in Vilnius (Lithuania). Program consists of several parts. The positive example for Kuldīga old-town renovation – foundation and coordination of Vilnius old-town renovation fund, where financial resources consist of state, municipality and private finances [13];
- Lighting of old-town and historical objects in old-town of Langre (France). Project is a part of tourism development strategy (see Fig.13). The research is made about objects attended by tourist most often in old-town and worked out lighting project for each important object. In such way the new tourism route was made – night trip in old-town, what has attracted big amount of tourists and visitors;

Positive experience and approaches are not directly to be introduced for development of Kuldīga old-town, but it is possible to implement them effectively for preservation and development aims in Kuldīga old-town.

Literatūra

References

1. Kuldīgas pilsētas teritorijas attīstības programma [Elektroniskais resurss] / Kuldīgas pilsētas Dome, 2007. - <http://www.kuldiga.lv/index.php?cat=199>. – Resurss aprakstīts 2009.g. 5. janv.
2. Raumas pilsēta [Elektroniskais resurss] / Raumas muzejs, 2004. - <http://www.oldrauma.fi/english/index.html>. - Resurss aprakstīts 2009.g. 9. janv.
3. Raumas renovācijas centrs [Elektroniskais resurss] / Saarinen K., 1999. - <http://www.oldrauma.fi/english/pdf/tammelaenglish.pdf>. - Resurss aprakstīts 2009.g. 2. febr.
4. Nurmi-Nielsen A. Old Rauma. – Rauma: Rauman Museo, 1992. – 84 pp.
5. Ahoniemi A., Markela N., Saarinen K. Tammela – Old Rauma renovation centre. - Rauma: Rauman Museo, 1999. – 44 pp.
6. Frogn Kommune. Byggeskikkveileder. - Askim, 2001. - 173 pp.
7. CHIP, kultūrvēsturiskais mantojums plānošanas procesā [Elektroniskais resurss] / Dānijas mežu un dabas aģentūra, 2001. - http://www.sns.dk/udgivelser/2001/87-7279-298-1/default_eng.htm. - Resurss aprakstīts 2009.g. 16. febr.
8. Stūre I. Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana. – Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004. – 194 lpp.
9. Herslund B., Hansen H. Christiansfeld Kommuneatlas. - Miljøministeriet Planstyrelsen i samarbejde med Christiansfeld Kommune, 1991. – 52 pp.
10. Duboviks B. Jaunā arhitektūra vecpilsētā // konferences Kuldīgas vecpilsēta šodien, rīt –Latvijā, Eiropā materiāli, 2004. gada septembrī. - Elektroniskais formāts, pieejams Kuldīgas pilsētas Domes pilsēt būvniecības nodaļas arhīvā.
11. Jansons G. Kurzemes pilsētu senās koka ēkas. - Rīga: Zinātne, 1982.- 58.lpp.
12. Identitāte pret imidžu – konferences materiāli [Elektroniskais resurss] / Trenčinas pilsētas dome, 2006. - <http://behindwalls.sk/eng/participants/>. Resurss aprakstīts 2008.g. 12. dec.
13. Trencin Town council. International conference of historical towns. City behind walls – identity versus image. Reader.– Trenčín, 2006. – 88 pp.
 - 1. – 5. Attēls – J. Jākobsones fotofiksācijas.

Ivars Strautmanis, Dr. habil. arch., profesor.,
Riga Technical University, Department of Architecture and Urban planning.
Address: Azenes street 16, Riga, Latvia, LV – 1048.
E-mail: af@bf.rtu.lv

Jana Jākobsone, Mgr. Arch., Town planning department director/city architect.
Kuldīga Town council, Department of town planning.
Address: Baznīcas street 1, Kuldīga, Latvia, LV – 3301.
E-mail: Jana.jakobsone@kuldiga.lv, jakobsone@one.lv

Strautmanis I., Jākobsone J. Pilsētu vēsturisko centru kultūras mantojum aizsardzības, saglabāšanas un attīstības nostādnes.

Raksts tapis, lai Eiropas un Ziemeļvalstu kontekstā izanalizētu jautājumu – pilsētu vēsturisko centru saglabāšana un attīstība, kā arī, lai nepieļautu kļūdas pilsētas attīstības plānošanā, kas jau reiz ir pieļautas. Rakstā analizēta citu valstu pilsētu vēsturisko centru attīstības plānošana un veiktie pasākumi to saglabāšanai un attīstībai, piemēram, Old Rauma Somijā, Kristiansfelda Dānijā, Drobaka Norvēģijā, Zamošče Polijā u.c. Publikācijā tiek analizēta pārņemtā pozitīvā pieredze un uzskaitīts Kuldīgas pilsētas Domes veikto un veicamo pasākumu komplekss, kas ilgtermiņā veicinās iedzīvotāju un īpašnieku sapratni, kā arī uzlabos viņu iespējas atjaunot vēsturiskās ēkas pašu spēkiem profesionāļu uzraudzībā. Rakstā analizēta pieredze, kas būtu ieviešama Kuldīgas vecpilsētā, ņemot vērā pilsētas pieejamos un piesaistāmos resursus, piemēram, restaurācijas centra izveide un pētījuma - vecpilsētas inventarizācijas izstrāde. Apskatīta arī negatīvā pieredze Tallinas vecpilsētā, kurā vecpilsētas apbūves noteikumi nav pietiekoši detalizēti, kad arhitekta ar atšķirīgu izpratni par vēsturiskās vides saglabāšanu, iespējas radoši izpausties ir pietiekamas, lai projektētu ēku, kas disharmonē ar apkārtējo vēsturisko apbūvi. Analizēts Drobakas pilsētas piemērs vecpilsētas noteikumu vizualizēšanai, lai ne tikai projektētājiem, bet arī iedzīvotājiem būtu izprotamas pašvaldības un pieminekļu sargātāju institūciju prasības ēku atjaunošanas un pārbūves gadījumos.

Strautmanis I., Jākobsone J. Cultural heritage protection, preservation and development in historical centres of modern towns.

The article is written to analyze preservation and development of historical centres in towns of Europe and Nordic countries, as well to prevent previous mistakes in development of city planning. In the article there is analysed development planning in historical centres of foreign cities and activities to preserve and develop them, for example, Old Rauma in Finland, Kristiansfeld in Denmark, Drobaka in Norway, Zamosc in Poland etc. There are analysed positive experience implemented and list of activities done and planned to do by Kuldīga town municipality, what in a long term will promote understanding of inhabitants and owners of buildings, as well as improves possibilities to renovate historical buildings themselves under supervision of professionals. There is an analyse of experience what could be introduced to old-town of Kuldīga according to owned and attracted resources, like foundation of restoration centre and work out research on old-town inventory. The analysis of negative experience of old-town of Tallin is done, where old-town construction regulation is not properly detailed. The architects with a different understanding about preservation of historical environment have possibilities to creative expression to design buildings what disharmonize with historical constructions. There is an analysis of Drobaka experience about visualization of old-town regulations not only for constructors and designers but also for inhabitants to understand requirements of building renovation and reconstruction cases required from municipality and monument protection institutions.

Охрана, сохранение и развитие культурного наследия в исторических центрах современных городов.

Статья написана что бы анализировать сохранение и развитие исторических центров в городах Европы и Северных стран, чтобы недопускать ошибок в планировке городского развития и в будущем. В статье анализировано планировка городского развития и проведенные мероприятия для сохранения и развития в исторических центрах других стран, таких как историческая Раума (Финляндия), Кристиансфелд (Дания), Дробака (Норвегия) и Замощ (Польша) и.д. В статье анализировано перенятый позитивный опыт и самоуправлением города Кулдиги перечислено сделанное и что еще надо сделать в будущем, что будет поощрять понятие жителей и владельцев и улутшит способство самим реставрировать исторические здания под надзором профессионалов. Анализирован

опыт что надо культивировать в историческом городе Кулдига учитывая ресурсы, которые доступны в городе и те которых можно получить, например создание центра реставрации и разработать инвентаризацию старого города. Пересмотрен негодиврыи пример в историческом городе Таллин, где правила застройки старого города недостаточно подробные. В этом случае архитектор с различным пониманием о исторической среде может достаточно творчески выразится, чтобы проектировать здания которые дисгармонизирует с окружающей средой исторического города. Так же анализирован пример города Дробака как визуализировать правила старого города, чтобы не только проектировщикам, но и местным жителям были ясны требования органов самоуправления и охраны памятников в случаях реставрации и в перестройке здании.